

**AZ EMBERI FEJLETTSÉGI INDEX ALAKULÁSA ROMÁNIA KÖZÉP-
RÉGIÓJÁBAN****THE EVOLUTION OF HUMAN DEVELOPMENT INDEX
IN ROMANIA'S CENTRAL REGION****Jánossy Zsuzsanna**

PhD student

Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola, Szent István Egyetem

E-mail: zsljanossy@yahoo.com**Összefoglalás**

Jelen tanulmányban az emberi fejlettségi indexet és az ezt alkotó mutatókat: az egy lakosra jutó bruttó hazai terméket, a születéskor várható élettartamot, a kombinált beiskolázási arányt és a felnőtt írni-olvasni tudás rátáját elemzem. Írásomban nem matematikai módszerek és számítási képletek vannak levezetve, hanem a mutatók értékei által tükrözött fejlettségi szintet mutatom be. Az elemzés tartalmazza az egyes mutatók összetevőinek vizsgálatát, így átfogóbb képet alkothatunk a gazdasági-társadalmi helyzet alakulásáról és annak hatásairól. Először Románia 1980 és 2011 közötti időszakban mért HDI-jét más országok indexértékeivel vetem össze, majd kisebb térségre lebontva, a Közép-Régiót alkotó megyék mutatóit vizsgálom meg alaposabban.

Abstract

This study analyzes the Human Development Index (HDI) and its constituent indicators such as the gross domestic product per inhabitant, the average life expectancy at birth, the school enrolment and literacy rate. Not mathematical methods and calculation formulas are derived in this paper, but it presents the development level reflected by the values of indicators. The analysis contains the examination of the components of each indicators, by doing so a better more comprehensive picture can be got of the evolution and the implications of the socio-economic situation in Romania. First HDI of Romania measured in the period of 1980-2011 will be compared to other countries, and after that divided into smaller regions, the Central Region's indicators are discussed in more detail.

Keywords: emberi fejlettségi mutató (Human development Index = HDI), egy lakosra jutó bruttó hazai termék, születéskor várható időtartam, beiskolázási arány, írni-olvasni tudás ráta.

JEL classification: I130, I310, O1, O150,

Bevezetés

A UNDP (United Nations Development Programme) 1990 óta minden évben közzé teszi a Human Development Report kiadványát, amelyben 130 országnak, később 182 országnak fejlettségi mutatóját elemezték. A mutató értéke 0 – 1 közötti szám.

Ennek az indító kötetnek a megjelenése élénk visszhangot váltott ki a társadalomstatisztika iránt érdeklődő szakemberek körében.

Ez a „felmérési módszer” már az 1960-as években nemcsak a szakembereket, hanem különböző kormányokat, nemzetközi szervezeteket is foglalkoztatott (R. Bauer: 1966, United Nations Organization: 1989).

Ez a mutató nemcsak a gazdasági versenyképességet próbálja megbecsülni, hanem az emberi jólét minimális követelményeit is.

„A Human Development Report szerzői egy olyan átfogó, három elemből álló összetett indexet (Human Development Index, HDI) dolgoztak ki, amely az egy főre eső reál-GDP vásárlóerő-paritáson (dollar) vett értéke, a születéskor várható élettartam és a felnőtt írni-olvasni tudás mérőszámának kombinációjával mérte az egyes országok "emberi jólétének" – szintjét.” (Husz, 2001).

Kezdetben a jólétet az anyagi jóléttel azonosították, így a fejlődést a gazdasági növekedés jelentette, de a fejlődés humán aspektusa nem mérhető pusztán az anyagi jólét dimenziójában.

Az 1992-es Human Development Report-ban a fenntartható fejlődés, az egymást követő generációk esélyegyenlősége kérdésére irányították a figyelmet. A következő kötet a gazdasági-, közéleti részvétel kérdését vitatja: az egyének gazdasági, társadalmi, politikai érdekérvényesítő képességének erősítése, a döntésekben való részvételük elősegítése kapott ebben nagyobb hangsúlyt.

Az 1994-es évkönyv központi témája a biztonság, amely a mindennapok problémáit (állásbiztonság, jövedelembiztonság) mutatja be. A továbbiakban egy-egy kötet foglalkozott a nemek közötti egyenlőtlenségekkel (1995), a gazdasági növekedés és az emberi jólét összefüggésével (1996), a szegénységgel (1997) és a globalizáció hatásaival (1999). (Husz, 2001)

A 2000-ben megjelent évkönyv középpontjában az ember alapvető joga - a szabadság, jólét és méltóság – áll, a következő év tematikája az információ, kommunikáció és biotechnológia forradalmasítása új technológia kidolgozásával és annak felhasználása által. A folytatásban - a demokrácia erősítése (2002), a nemzeteken belüli szegénység csökkentése (2003), a kulturális szabadság, amely feljogosít minden embert, hogy szabadon használhassa anyanyelvét, gyakorolhassa vallását (2004), nemzetközi együttműködés a kereskedelem és biztonság segítéséért (2005), az ivóvíz nélkülözhetetlen fontossága, mint az élet elsődleges erőforrása (2006), harc a klímaváltozás ellen (2007-2008), migráció és emberi fejlődés akadályának megszüntetése (2009), az emberi jólét, amely nem csak pénzben mérhető, de anélkül nem elérhető (2010) – kerültek elemzésre és bemutatásra.

Egyetértek Egri (2011) állításával, miszerint a következő években a közép-kelet-európai témák között elsőbbséget kapott a társadalmi-gazdasági átalakulás kérdésköre, ennek társadalmi költségei, a szegénység, a társadalmi integráció, a kormányzás, a települések helyzete, az életszínvonal, a kisebbségek helyzete (főleg a romák), az emberi jogok, a munkaerő-piac, az esélyegyenlőség, a területi különbségek kérdéskörei kerültek a középpontba. (UNDP 1990-2010). Végül, sok „finomítgatás” után négy mutatót használtak fel a HDI-hez: *a bruttó hazai termék*, a GDP - mérőszámának kiszámításánál a kiindulópont a *vásárlóerő-paritáson vett GDP* egy főre eső értéke volt (amerikai dollárban), *születéskor várható élettartam* (egészségi állapot), *írás-olvasás* ismerete (15 év fölötti lakosság) és a *beiskolázottsági ráta* (képzési szint: elemi, középiskola, felsőfokú).

Ezek olyan jelentős mutatók, amelyek az emberi fejlődés és a lakosság élet minőségének paraméterei (Fahey, Nolan, Whelan, 2003)

A 2010-es HDR újabb részmutatókkal bővítette az emberi fejlődés mérését. Ilyen az egyenlőtlenséggel korrigált HDI (Inequality-adjusted Human Development Index - IHDI), ez számítható egyénenként – képzettségi szint és jövedelem -, valamint korcsoportonként. Másik részmutató a gender, illetve nemi egyenlőtlenségi index (The Gender Inequality Index-GII), ez tartalmazza az anyahalandósági rátát és a 15-19 éves nők termékenységi rátáját. Ugyancsak ide sorolható a legalább középiskolát végzett férfiak és nők aránya, a munkaerőpiacon való férfi és női részvétel aránya, valamint a kormányzásban résztvevő nők aránya. Egy másik részmutató a többdimenziós szegénységi index (The Multidimensional Poverty Index - MPI).

2010-től a HDI-t alkotó mutatókat is megváltoztatták: a GDP helyett a GNI (Gross National Income), amely a nemzeti jövedelmet méri, a beiskolázottsági ráta helyett az átlagosan elvégzett és a várható iskolában töltött évek szerepelnek.

Anyag és módszer

A kutatás során hazai és nemzetközi szakirodalmakra (könyvekre, folyóiratokra) támaszkodtam és statisztikai adatokkal elemeztem a HDI mutatók összetevőjeinek változását.

Az alkalmazott mutatók, ill. módszertan megkövetelik a megfelelő mennyiségű és minőségi adat gyűjtését és kezelését. Igénybe vettem az emberi fejlődési jelentéseket (HDR) és a hazai (Nemzeti Statisztikai Hivatal, Középső Regionális Fejlesztési Ügynökség) adatbázisokat. Az így kapott eredményeket Excel programmal készített ábrákkal szemléltetem. Szekunder forrásként a 2012-es Statisztikai Évkönyv adatait, valamint a Középső Regionális Fejlesztési Ügynökség megyékre szóló, 2012-es kiadványait vettem alapul, ugyanakkor a Nemzeti Statisztikai Hivatal által nyilvántartott legfrissebb adatokat is felhasználtam. Helyenként az elemzett adatok különböző évekből származnak, tekintettel arra, hogy nem minden adatot frissít a statisztikai hivatal évente.

A kutatás középpontjában a 2007-es év, az EU-ba való csatlakozás éve áll. A rendszerváltás és a csatlakozás előtti időszak (1990-2006) csak összehasonlításként jelenik meg, míg a 2007 utáni időszak (néhol hiányos) adatai a gazdasági válság hatásait és abból kifele haladó helyzetet szemléltetik.

Vizsgálatok és eredmények

A tanulmány során a HDI elemzése az EU-ba való csatlakozás utáni időszakra összpontosul. Az uniós tagság alatt „elszenvedett” gazdasági válság és az abból való „kilábalás” céljaként hozott gazdasági-politikai döntések következményei kerülnek bemutatásra.

A 2009-ben megjelent HDR a 2007-es évre vonatkozó adatokat tartalmazza. A HDI értékeit újraszámolták az előző évekre is, egészen 1975-ig (Románia esetében 1980-ig) visszamenőleg. Ekkorra már hosszú ideje Norvégia, Kanada, Hollandia és Svájc rendelkeztek a legmagasabb HDI-vel. 2007-ben Norvégia volt a listavezető HDI = 0,971 értékkel, őt követte Ausztrália 0,970-el, míg a sort Nigéria zárja 0,340-el, Afganisztán pedig 0,352-vel az utolsó előtti pozíciót foglalja el.

Az EU-ba való csatlakozás évében, 2007-ben Románia a 63-dik helyet foglalta el 0,837 HDI értékkel. Ez a helyezés nagyon „szerény” állapotot tükröz, amely a fejlesztési potenciál kihasználatlanságát mutatja. Emellett Románia szomszédjainak - a rangsorban elfoglalt - helye

is illusztrálja az ország gyenge teljesítőképességét. Hasonló eredményű még Trinidad-Tobago, megelőzi 0,838-al Saint Kitts/Nevis és Montenegro követi 0,834-el.

A 2009-ben végzett számítások (11046\$/lakos, vásárlóerő-paritáson vett GDP/fő) a Világbank 2008-as kutatásain alapulnak. Az 1990-es számítások földrajzi térségekre történtek Ausztria vagy Európa szintű viszonyításhoz, az utóbbi (2009-es) egy amerikai dollár értékéhez 2007-es konstans árhoz van viszonyítva. Ez a számítás Románia esetében fölfelé történő elmozdulást eredményezett, például 2005-ben a 0,813 értéket 0,824-re javították, de így is a 2005-2007-es időszakban az ország a 60-dik helyről a 63-ikra esett vissza.

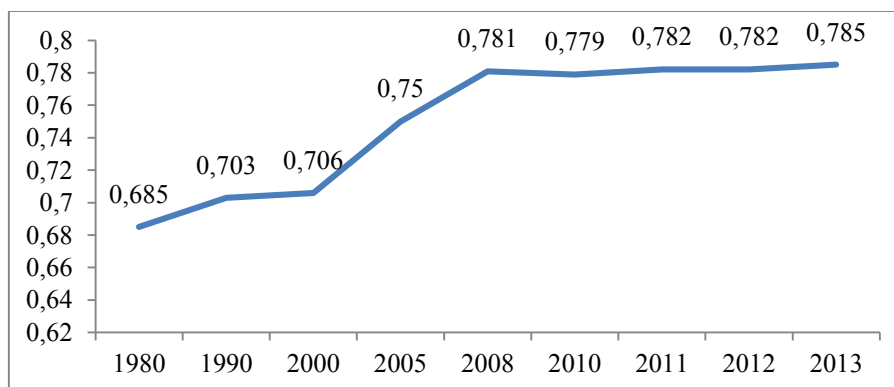
A 2009-es HDR szerint az emberi fejlődést illetően Románia az Európai Unióban az utolsó helyet foglalta el. A többi volt szocialista ország, jobb helyezést ért el: a 61-dik Bulgária 0,840-el, a legjobb helyen álló Szlovénia 0,929-el a 29-dik. Egyébként Szlovénia és a Cseh Köztársaság azok a volt szocialista országok, amelyek a nagyon magas szintű emberi fejlődésű országok közé tartoznak.

A többi volt szocialista ország Románia után jön a sorban: Szerbia, Fehéroroszország, Albánia, Orosz Föderáció, Macedónia. Ami a szomszédos országokat illeti, Magyarország jóval megelőzi Romániát, 2007-ben a 43-dik pozíciót foglalta el 0,879-el, míg Ukrajna és Moldova Köztársaság a 85-dik, illetve 117-dik helyen álltak.

A 2011-es rangsorolás szerint Románia az 50-dik helyre jutott 0,781 HDI értékkel (84%-a maximumnak, Norvégia 0,943 értékéhez), az elsőtől 0,162 különbséggel. Ezzel az értékkel nagyon közel áll a nagyon magas szintű intervallum alsó értékéhez (1. – 48. helyek nagyon magas szintű HDI).

A 2000-2011-es időszakban Románia jelentős előrelépéseket tett, miszerint a HDI fejlődési ritmusának nagysága a második (0,95%) a nagyon magas szintű HDI-vel rendelkező országok között is, egyedül az Arab Emírátságok előzi meg (1,06%).

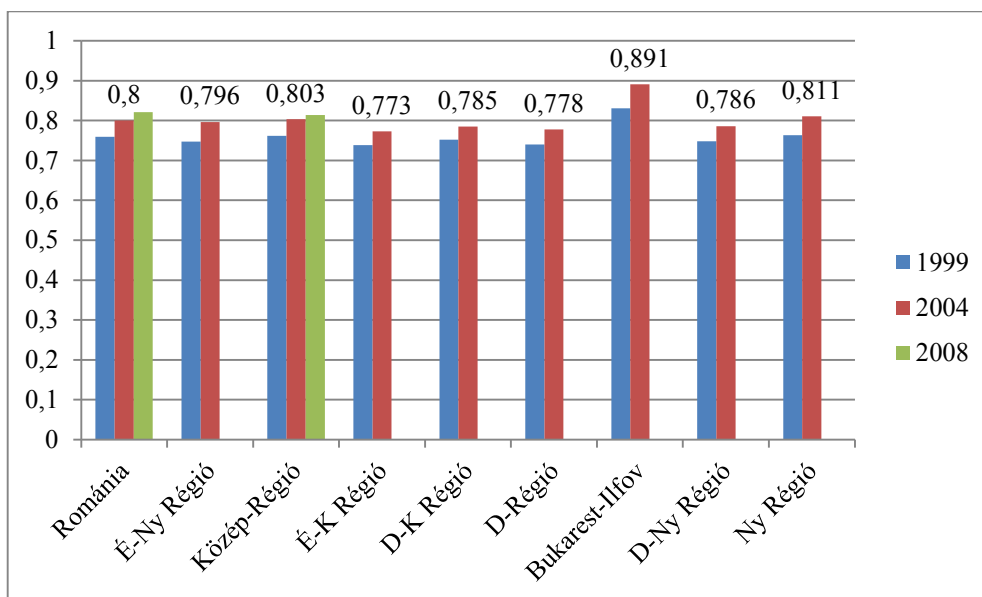
2011-ben az emberi fejlődés értékét egy speciális számítással is elvégezték, ez az ún. nem-gazdasági HDI. Románia esetében ez 7,7 %-kal nagyobb, mint az általános HDI (0,841 szemben a 0,781 értékkel). A nem-gazdasági HDI értékkel Románia a 33-dik helyen áll az ugyancsak ezzel a számítással vizsgált 187 ország között. Az a jelenség, hogy a nem-gazdasági HDI érték magasabb az általános HDI értéknél, azokra a fejlett országokra jellemző, ahol a HDI mutatói mind magas értékűek. A három legmagasabb nem-gazdasági HDI értéket elért országok Ausztrália (0,979), Új-Zéland (0,978) és Norvégia (0,975).

1. ábra. HDI értéke Romániában 1980-2013 között

Saját szerkesztés. Forrás: Human Development Reports UNDP, 2013

A HDI mutatóinak vizsgálata a Közép-Régióban

2. ábra: Regionális szintű HDI mutató alakulása 1999 és 2004-ben

Forrás: NHDR 2002, NHDR 2007 (2008-as adatok: Középső-Regionális Ügynökség kiadványa, 2012)

A 2007-es országos HDR (2004-es adatok, ezek láthatóak az ábrán) szerint a Közép-Régió a 3-dik helyet foglalja el a 8-ból. Nem lehetünk elégedettek ezekkel az eredményekkel, hiszen az alább ismertett regionális és megyei lebontású gazdasági és társadalmi helyzet a kihasználatlan potenciált tükrözi. A régiót követő többi területi egység még gyengébben teljesített, így Románia még mindig az 60-dik hely körül található a nemzetközi listán.

A Közép-Régió lakossága

A rendszerváltást követő ipari vállalatok felszámolása vagy privatizációja, a munkahelyek megszűnése elindította az 1991 és 2000 közötti időszakban az országon belüli migrációt a városból falura költözés folyamatát és annak fokozatos erősödését. 1997 az első olyan esztendő az 1989-es változások után, amikor többen költöztek falura a városból, mint fordítva (Románia Statisztikai Hivatala, 2002).

Ennek oka azonban nem a természet kedvelés, környezet-barát-központúság, a vidéki infrastruktúra és a vidéki gazdaság fejlettségében vagy fejlődési tendenciáiban keresendő, hanem a városi közszolgáltatások költségeinek növekedésével, az ipari és szolgáltatási ágazatok elhúzódó átszerveződésével, valamint a föld magántulajdonba való visszakörülésével magyarázható.

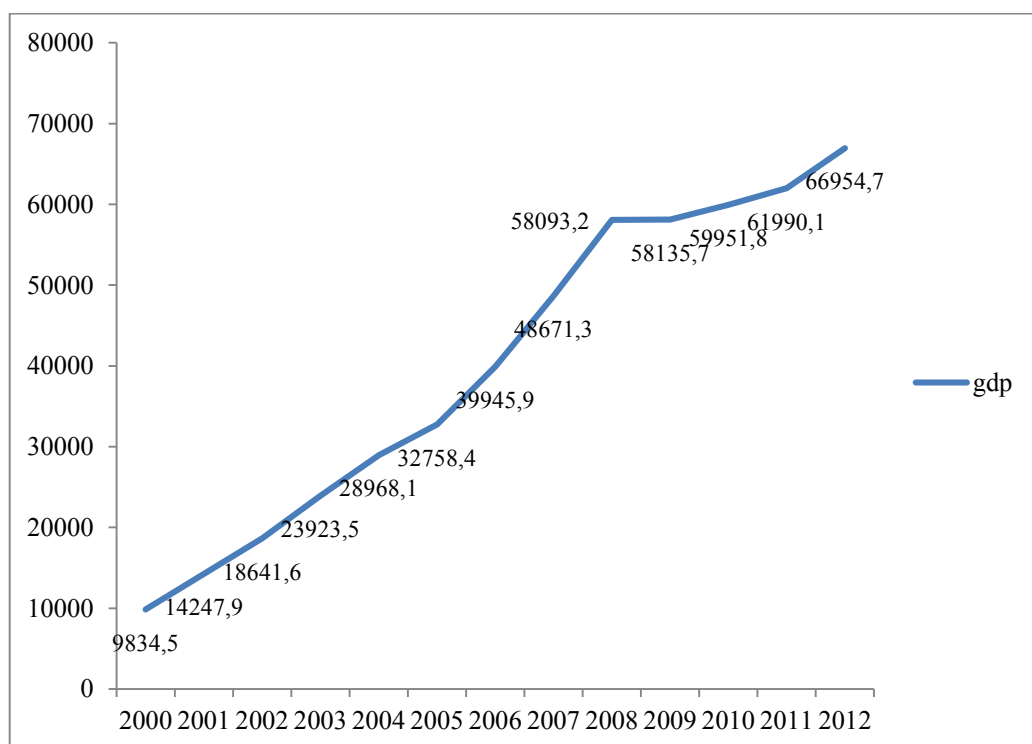
A 2000-es évek elején lavinaként terjedő trenddé alakul, hogy a „tehetősebb” városi lakosok a városhoz közeli zöld övezetbe vagy településre költöznek, mert vidéken egy lakás fenntartási költsége, a közszolgáltatás és az ingázás kevesebb kiadással jár, mint a városban. Azonkívül figyelmet szentelnek a természetre, csendre, biztonságra, így továbbra is megfigyelhető ez a belső migrációs jelenség.

1. táblázat. A lakosság lakhely szerinti megoszlása (%)

	Fehér			Brassó			Kovászna		
	1990	2000	2010	1990	2000	2010	1990	2000	2010
város	55,3	58,8	58,8	77,4	75,6	73,5	53,9	52	49,8
vidék	44,7	41,2	41,2	22,6	24,4	26,5	46,1	48	50,2
	Hargita			Maros			Szeben		
	1990	2000	2010	1990	2000	2010	1990	2000	2010
város	47,1	45,4	43,7	51,7	51,2	51,9	68,1	68,1	66,8
vidék	52,9	54,6	56,3	48,3	48,8	48,1	31,9	31,9	33,2

Forrás: Középső-Regionális Ügynökség kiadványa, 2012

Az 1-es táblázat adatai szerint legnagyobb urbanizáltsági fokot Brassó és Szeben megyék mutatják, ennek oka egyrészt, hogy az előző rendszerben már nagyobb industrializációs folyamaton mentek keresztül, másrészt a DN1-es nemzetközi út és a brassói vasúthálózat központ „státus”, ami pozitívan járul hozzá a szállítás-közlekedés bevétel mértékéhez. Jelentős szerepe van a turizmusnak és a metropolisz övezet kialakulásának, ez kedvező a fejlődő kereskedelem feltételeinek. Feldolgozó iparágak, országos szintű egészségügyi központ működése, egyetemek – mind munkahelyteremtő gazdasági egységek. Szeben megye esetében jelentős szerepe van még a turizmusnak, hegyvidéki állattartásnak (jellemző az 1000 nagyságrendű juhnyáj legeltetése), emellett az EU-val összekötő IV-es közlekedési folyosó csatlakozási pontja, valamint jellemző a külföldi befektetők, vállalkozók nagyobb számú jelenléte, mint a régió többi megyéiben.

3. ábra A GDP alakulása a Közép-Régióban 2000 és 2012 között (millió lej)

Forrás: Románia Statisztikai Hivatala

Ami a GDP növekedését illeti, a 3-as ábra szerint, a jelenlegi helyzet nem mutat optimista képet. A gazdasági válság után a GDP értéke lecsökkent, 2010 után várható kissé emelkedő tendencia, de ez az intenzív gazdaság fejlesztési politikáktól fog függeni, aminek feltétele az innováció, a tudásbázis fejlesztése.

A régióközi mozgásokkal összefüggő tevékenységekhez a térbeli pozícióváltás, a mozgás – ilyenek a szállítás és a hálózatban szerveződő szolgáltatások - elválaszthatatlanul kötődik az értéktermeléshez és/vagy térbeli hálózatban működtethetők.

Újabb nehézséget jelent annak megállapítása, hogy a több telephelyes vállalkozások és egyéb szervezetek egyes telephelyei milyen mértékben járulnak hozzá a vállalat teljes hozzáadott értékéhez. A vállalatok székhelyei nem minden esetben egyeznek meg a gazdasági tevékenységet végző telephellyel, ezért nehéz megállapítani a GDP termelés helyét. Ilyenek például: építőipar, javítás-karbantartás, betegszállítás, területi fiókok, leányvállalatok, stb.

Ez igazolható a helyi költségvetési műveletek eredményeivel is, amelyek a 4. táblázatban vannak felsorolva. Szembetűnő nagy eltérést mutat a 2011-es év. Ebben az évben már hiánnyal záruló költségvetéssel is találkozunk, mégpedig a három, többségében magyar lakosságú megyékben, így a régió átlag költségvetési egyenlege is a 0-hoz közelít, ami országos szinten nem nevezhető kedvezőnek. (A későbbiekben ismertetésre kerül a lakosság havi nettó átlagkeresete és nyugdíja, amiből szintén kitűnik, hogy ugyancsak ezekben a megyékben a legkevesebb a családok havi jövedelme.)

2. Táblázat. A helyi költségvetési műveletek eredményei (millió lej)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Románia	2315,8	2822,9	1418,9	1451,6	2715,1	800,1
Közép-Régió	254,6	339,3	217,3	150,3	310,6	87,9
Fehér	34,8	39,3	16,1	13,9	48,6	24,5
Brassó	55,4	96,6	31,1	3,8	49,0	59,8
Kovácszna	22,7	24,8	18,0	14,3	28,9	-22,0
Hargita	44,1	43,2	40,7	28,9	51,3	-9,2
Maros	57,3	70,4	74,4	38,1	61,1	-22,0
Szeben	40,3	65,0	37,0	51,3	71,7	56,8

Forrás: Közép-Régió Statisztikai Évkönyve 2012, DRS Alba

A születéskor várható élettartam nagyon kedvezőtlen állapotot mutat Románia esetében. 72,6 évvel Románia 2007-ben világviszonylatban a 80-dik helyet foglalta el. A leghosszabb születéskor várható élettartam ekkor Japánban 82,7 év, míg a legrövidebb 43,6 év Afganisztánban volt.

Az Országos Statisztikai Hivatal által közzétett születéskor várható élettartam 2011-re vonatkozó jelentése szerint Románia a 28 EU tagország sorrendjében a 25-dik helyet foglalja el - valamivel jobb eredménnyel (74,5 év), mint 2007-ben. Az országos szinthez képest a Közép-Régióban átlagosan csak 73,64 év születéskor várható élettartammal számolhatunk.

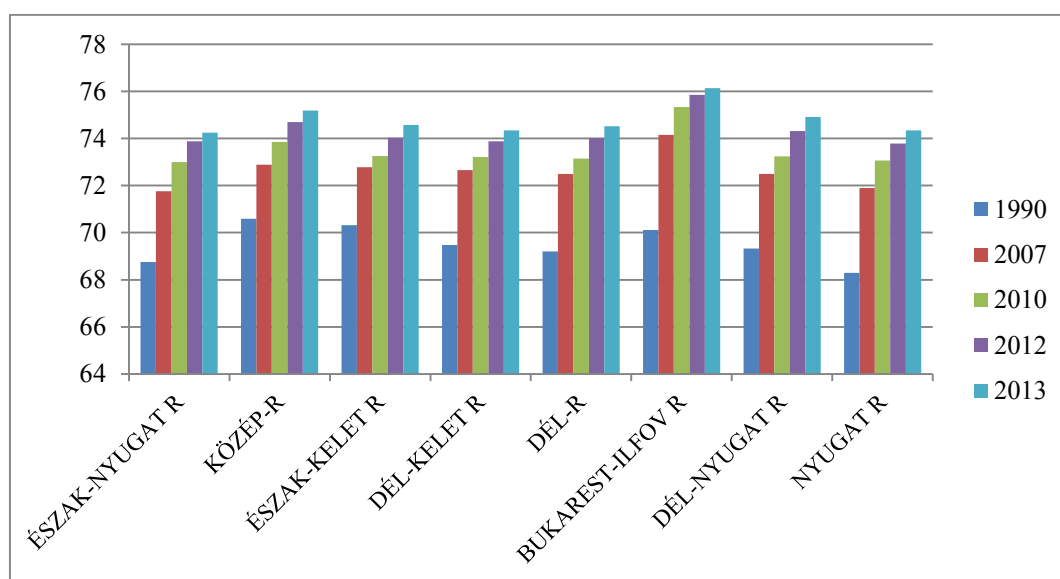
3. táblázat: Születéskor várható élettartam változása a Közép-Régió megyéiben (év)

Megyék	1990	2000	2010	2011	2012	2013
--------	------	------	------	------	------	------

Fehér	70,34	70,88	73,96	74,23	74,52	75,29
Brassó	70,68	71,24	74,74	75,27	75,61	75,83
Kovászna	70,71	71,39	73,4	73,82	74,52	74,86
Hargita	71,04	71,03	73,73	74,04	74,41	74,97
Maros	70,03	69,99	73,28	73,57	74,05	74,83
Szeben	70,75	70,97	73,76	74,23	74,79	74,98

Forrás: Románia Nemzeti Statisztikai Hivatala

Regionális szinten vizsgálva a születéskor várható élettartam hosszát, a 4. ábrán látható, hogy 2011-től a Közép-Régió az országos átlagot meghaladva, Bukarest-Ilfov Régió után, a második helyen áll, amely a gazdasági-társadalmi szociális helyzet/ellátás javulását is feltételezi.

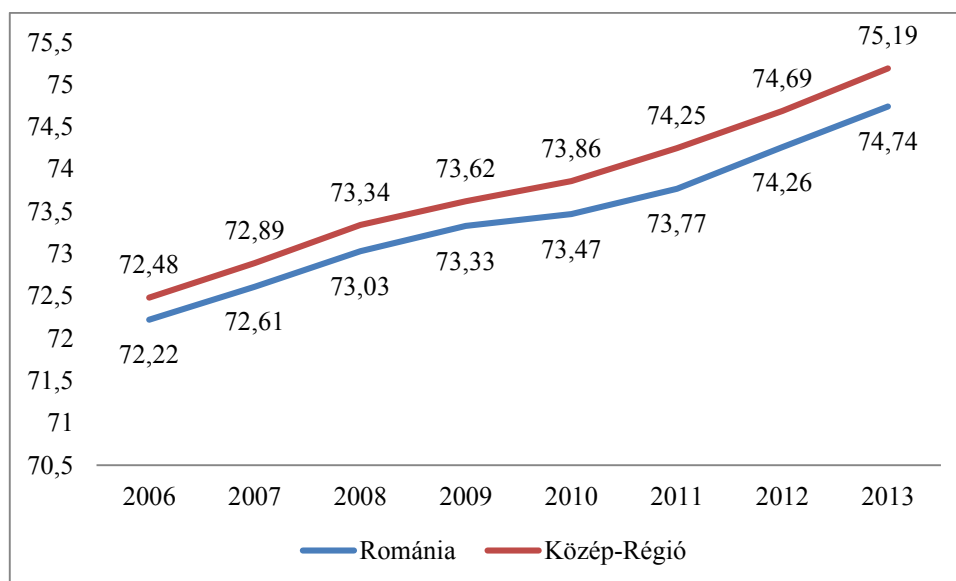
4. ábra: Születéskor várható élettartam Románia nyolc fejlesztési régiójában

Forrás: Románia Nemzeti Statisztikai Hivatala

Kétséget kizáróan, ahhoz, hogy tovább lehessen növelni e mutató mértékét beruházásra, szakemberek képzésére kell sürgősen erőforrást szerezni, kórházak ellátáshoz, felszereléséhez, pénzügyi alapot kell előirányozni, nyújtani. A költségvetési alap ezirányú ráfordításával elérhetővé kell tenni az egészség megőrzéséhez, a betegségek megelőzéséhez, az egészséges életmód kialakításához szükséges egészségügyi szolgáltatásokat a lakosság számára.

Az egészségi állapotot tágabb, társadalmi-gazdasági környezetben Wilkinson-Marmot úgy értelmezik (Wilkinson-Marmot, 2003), mint a fejlett országokban élők egészségének azon társadalmi determinánsait, amelyek közpolitikák segítségével befolyásolhatók. Ezek az alábbiak: a társadalomban elfoglalt hely/szerep, a stressz, a korai életkörülmények, a társadalmi kirekesztés, a munkakörülmények, a munkanélküliség, képzettségi szint, havi jövedelem (munkabér), orvosi ellátás, a társadalmi kapcsolatok, a káros szenvedélyek, az egészséges táplálkozás és a közlekedés. Másszóval, alapvető jog kellene legyen, hogy minden ember számára egyenlő módon elérhető legyen a képzés és az egészségügyi ellátás.

A humán fejlődés elmélettel kapcsolatosan megemlítenő, hogy a magas halandóság gyakorlatilag az alapszintű képességek biztosításának hiányát jelzi a térségben. (Egri, 2011)

5. ábra. Az születéskor várható élettartam alakulása Romániában és a Közép-Régióban

Forrás: Románia Nemzeti Statisztikai Hivatala

Az 5-dik ábra adatait tekintve, megfigyelhető, hogy a Közép-Régióban a csatlakozás előtt is hosszabb születéskor várható élettartam volt jellemző. A rendszerváltás utáni évben, 1990-ben az országos születéskor várható élettartam 69,56 év volt, a regionális pedig 70,59 év. (Nemzeti Statisztikai Hivatal).

A 2009-es HDR szerint 2006-ban Románia az egészség megőrzéséért az egészségügynek nyújtott erőforrás értéke 433 vásárlóerő-paritáson vett dollár/lakos, miközben más tagországok ezen értéke 4-5-ször is nagyobb (Lengyelország 638\$, Magyarország 987\$, Olaszország 2022\$, Németország 2548\$, Ausztria 2729\$ és Norvégia 3750\$).

Az egészség többdimenziós fogalom, egyenlőtlen a térben, társadalmi-gazdasági környezetben értelmezhető (vagyis a fejlettséghez köthető), és így a területi politikákhoz is kapcsolódik. Ezért megfelelő eredménymutatója a térbeli fejlettségnek (Egri, 2011), hiszen szegény családból származó vagy alacsony képzettségű, vagy az iskolát hamar elhagyó személyek jellemzően rövidebb időszakot töltenek egészségben és az átlag életkort sem érik meg.

Láncszerűen levezethető, hogy nagyon sok esetben az alacsony iskolázottságú szakképzetlen vagy idénymunkás nem tud sokáig az igényes munkaerő piacon fennmaradni³⁴, a munkanélkülivé válás viszont egy sor negatív pszichológiai problémát szül (pl. dohányzás, alkoholfogyasztás, bűncselekmény, stb.), távol kerül az információ-forrástól (mobilitás hiány – társadalmilag is izolálódik), helytelenül, egészségtelenül táplálkozik, közömbössé válhat az egészségügyi problémák megelőzésével szemben, a már kialakult betegségei súlyosbodhatnak és végül a magas kórházi költségek, a drága orvosi beavatkozások igénybevételének lehetetlenségéhez vezethetnek. Ők olyan típusú emberek, akikben nem alakult ki az elkötelezettség, a felelősség tudat önmagával és a társadalommal szemben.

³⁴ Romániában 1989 - a rendszerváltás - utáni időszakra jellemző ez az állapot, a privatizációs folyamat következtében számos munkahely megszűnt. A szakmunkások is csak egyféle feladatot tudtak ellátni, nem tudtak más jellegű munkát vállalni, így nemcsak a szakképzetlen személyzet került veszélyeztetett helyzetbe.(hogyan elveszeítte munkáját).

Ahol nincs gazdasági fejlődés, nincsenek profitot termelő iparágak, nincsenek oktatási központok, ott hiányoznak a szükséges minimális szolgáltatások a standard életszínvonal megtartásához (pl. munkanélküli felnőtt nem engedheti egyetemre gyerekeit, mert nem tudja az utazási költséget, havi kiadásokat, házbér árát megteremteni – ez már luxusnak számít a székely megyében, lásd később havi átlagbérek, nyugdíjak...).

2007-ben az írni-olvasni tudás (15 év fölöttiek) 97,6%-os értéke megnyugtató állapotot sejtet, de világviszonylatban Románia mégis csak az 54-dik helyet foglalta el. Öt meghaladó értékű országokban 100 %-os e mutató értéke. A másik jobb helyzetet „tükröző” mutató a beiskolázottsági ráta, 2007-ben 79,2 %, amellyel világviszonylatban az 56-dik helyen áll. Ennek oka volt az is, hogy 1990-ben a kötelező 10 osztály elvégzését lecsökkentették 8-ra. Uniós tagországgként az utóbbi mutató érték is javult, de mégis megelőz Kuba, Dánia, Ausztrália, Új-Zéland, ahol ez a ráta 100%-os (24 éven felüli személyek is részt vesznek a képzésben).

Az előző évhez viszonyítva, 2008-ban mindkét mutató mértéke nőtt. Ebben az évben 85,9 %-os az országos beiskolázottsági szint, a következő években fokozatosan csökken, például már 2010-ben 84,1 %-ra esik vissza és a korai iskola-elhagyás rátája 34,7%. 2013-ban 79,4 %-os beiskolázottsági szint mellett a korai iskola-elhagyás mértéke 16%. (Nemzeti Statisztikai Hivatal)

A Közép-Régió lakosságának fő jellemzője az etnikai, nyelvi vallási sokszínűség. A magyarok főképp a régió keleti részén honosodtak meg, a cigányság nagyobb arányban a régió közép részén telepedett meg, míg a németek néhány déli helységben vannak jelen nagyobb számban. Ezekben a megyékben (Fehér, Hargita, Kovászna, Maros) alacsonyabb az életszínvonal, a roma lakosság száma nagyobb (Nemzeti Statisztikai Hivatal), távolabb vannak a felsőoktatási intézmények (kivéve Maros megye).

A romániai képzésben résztvevő fiatalok számának csökkenése a csökkenő számú születések számának is az eredménye, amíg 1990-ben még 5,6 millió diák tanult, 2007-re számuk 4,4 millióra csökkent. A felsőoktatásban résztvevők száma azonban jelentősen megnőtt időközben: amíg 1990/1991-es tanévben 186 ezer hallgatót, addig a 2007/2008-as tanévben már 907 ezer hallgatót vettek nyilvántartásba.

A román tanügyi rendszer hatékonyabbá tétele csakis a magasabb kormányzati juttatásokkal lehetséges, amely az óvodától a felsőfokú képzésig a minőségi oktatást, a tanügyi káderek magas szintű képzettségét, valamint az iskola kedvező arculatának alakítását célozza.

A 2009-es HDR adatai szerint Románia a 2003-2006 időszakban egy általános iskolásra 941 vásárlóerő-paritáson vett dollár/év összeget nyújtott, míg a szomszédos országok dupláját, a nyugati országok akár 7-8-szorosát is: pl. Bulgária 2045, Lengyelország 3155, Svédország 8415 dollárt.

A humán erőforrás minősége és eloszlása nem mindig a képzettségi szinttől függ, hiszen sokan nem a tanult szakmájukban és a megfelelő beosztásban dolgoznak. Negatív jelenséggé válhat a munkanélküliségi ráta növekedése. Főleg a fiatalok körében jellemző a munkanélküliség, mert az iskolából, egyetemről kikerülve nem kapnak munkát vagy szakmai tapasztalat hiánya miatt elutasítják őket.

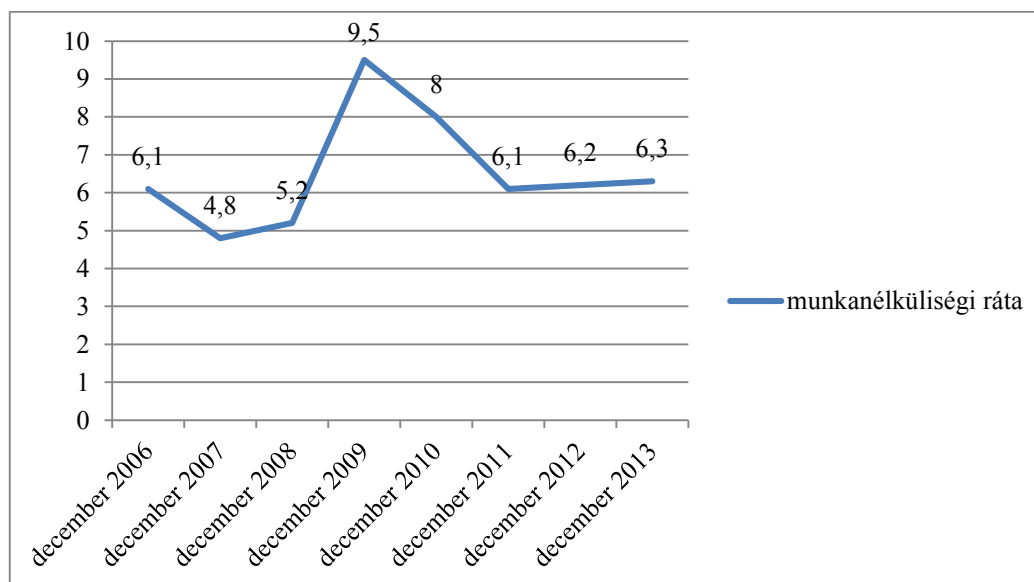
Másik jelenség, hogy a szakma nincs megfelelően „megfizetve”, ezért a fiatal, magasan képzett szakemberek külföldön vállalnak munkát és többségük le is telepedik ott. Az állam belső politikai-, gazdasági- és oktatási rendszerét is át kellene szervezni, mivel nem helyes, hogy képzés után fiataljaink az itt megszerzett tudásból ne tudjanak itt megélni, ezért más országnak kínálják képességeiket (agyelszívás révén).

Románia kormányzásában olyan politikusok vesznek részt, akiknek nap, mint nap újabb és újabb korrupciós ügyeik kerülnek felszínre. Ebben az esetben nem beszélhetünk közérdekről, az ország fejlődését elősegítő stratégiák kidolgozásáról. Ezeket a politikai szereplőket a hatalom- és egyéni érdekek vezetik. Amíg ilyen képviselők, államtitkárok, miniszterek törvénykeznek és döntenek az ország gazdasági- és társadalmi szükségletei fölött, addig nem várhatunk javulást a lakosság jóllétét illetően. Első lépés, ami ezirányba tehető, a jelenlegi kormány leváltása.

A kormány vállalkozás-segítő programokkal kellene ösztönözze a fiatalokat. Olyan tőkebefektetés-finanszírozást, banki hitellehetőségeket, adókedvezményt kellene eszközölgjön, amelyek lehetővé teszik az ország határában belüli vállalkozások létrehozását és azok hosszútávú működését.

A már gazdasági tevékenységet folytató vállalkozásokat újabb munkaerő bevonásra kellene biztatni (a munkáltatót terhelő) társadalmi-, egészségügyi-járulék kedvezményekkel.

Figyelemmel kellene kísérje a munkaerőpiac keresletét, hogy abban a szakmában kompetens humánerőforrást képezzen. A humánerőforrás-fejlesztés és a gazdasági fejlesztési tevékenység középpontjába is állítható, hiszen a fennálló társadalmi-gazdasági rendszerrel együtt, annak szerves részeként értelmezhető. (Egri, 2011)

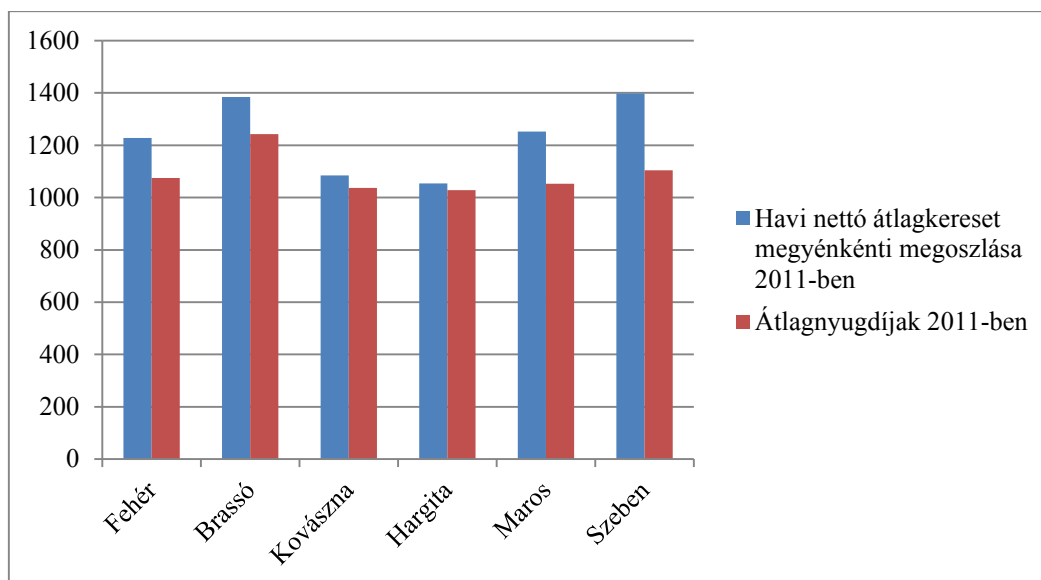

6.ábra. Közép Régió munkanélküliségi rátájának alakulása 2006-2013 között (%)

Forrás: Románia Nemzeti Statisztikai Hivatala

A gazdasági teljesítmény, mint a területi különbségeket indikáló jellemző (a munkanélküliségi rátát is fegyelembé véve) először 1975-ben jelent meg és hozták létre az Európai Regionális Fejlesztési Alapot, amelynek feladata, hogy megszüntesse a kirívó regionális aránytalanságokat, s elősegítse a fejlődésben elmaradt régiók felzárkóztatását, valamint a leromlott, hátrányos ipari körzetek újraélesztését. (Illés, 2008).

A képzési és gazdasági ágazatonkénti foglalkoztatás megoszlás az oka a havi átlagbérek és nyugdíjak mértékének is, de sokan vannak szakképzetlenek vagy éppen diplomások, akik nem tudtak elhelyezkedni semmilyen munkakörben.

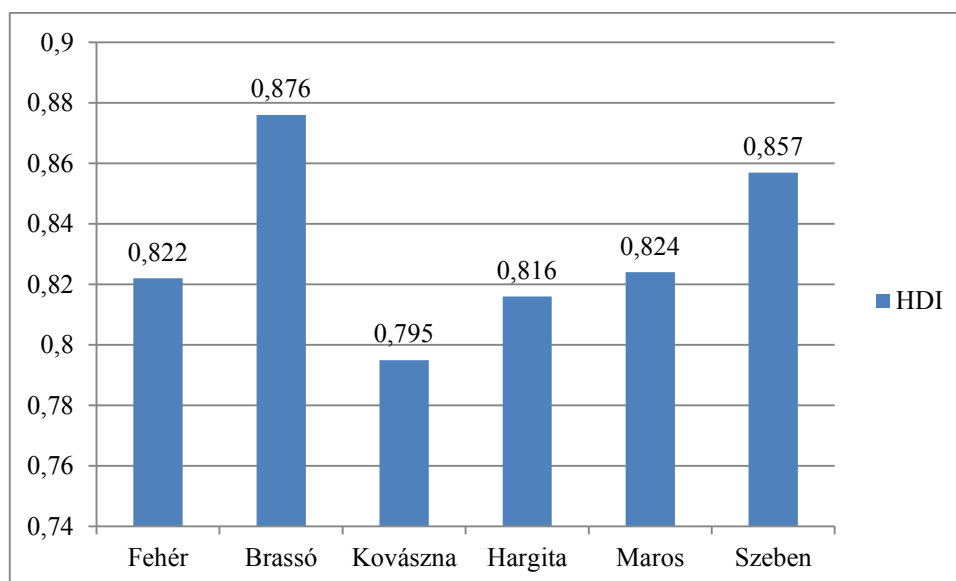
7.ábra. Havi nettó átlagkereset és átlagnyugdíj megyénkénti megoszlása 2011-ben (lej)

Forrás: Közép-Régió Statisztikai Évkönyve 2012, DRS Alba

A 7-es ábra a havi nettó bevételt mutatja, feltűnő, hogy mind az átlagbérek, mind a nyugdíjak értéke Hargita és Kovászna megyékben a legkevesebb. Ez a két megye földrajzi fekvése miatt is hátrányos helyzetű, mert itt hiányoznak az iparicumok, a befektetések, nincs vonzáskörzet és nincs növekedési pólus.

Alacsony bérek mellett nem beszélhetünk a lakosok sem társadalmi, sem gazdasági jóllétéről, hiszen az alapközfoglalkoztatásokon kívül más szolgáltatásokat - magas árak miatt - nem tudnak igénybe venni például, tandíjat fizetni, szakorvosi ellátásban részesülni (szanatórium, magánklinika), öregotthonba vonulni, nyaralni menni, stb.

Vannak megyék, amelyek meghaladják az országos 0,821 HDI értéket, de a gyenge fejlettségű megyék rontják a regionális szintű értéket, amely csak 0,814, ahogyan az a 8-as ábrán is látható.

8.ábra. A Közép-Régió megyéinek emberi fejlődés indexe 2008-ban

Forrás: Középső-Regionális Ügynökség kiadványa, 2012

Gyenge fejlettségű megyék a két – többségében magyar nemzetiségű lakossággal – földrajzi fekvésük miatt is hátrányos helyzetű megyék: Hargita és Kovászna, ahol csak a helyhez kötött erőforrásokban lehet a fejlődési potenciált erősíteni. Ezeket megelőzi Fehér megye, amely hasonló földrajzi tulajdonsággal rendelkezik, mint az előbb említett megyék és alacsonyabb gazdaságfejlesztési lehetőséggel, mint az öt megelőző Maros, ahol jelentős iparágak, egyetemi központok működnek. Visszahúzó tényező, hogy itt a legnagyobb a roma lakosság száma (8,9% - a Nemzet Statisztikai Hivatal 2011-es népszámlálási adata alapján). Szeged megye a külföldi befektetéseknek köszönhetően fejlődő gazdaságú megye korszerű infrastruktúrával és az első helyen – regionális szinten –, az országos átlagot is jóval elkerülve, 0,876 értékkel Brassó megye áll fejlett gazdasággal és további tőkebefektetési lehetőségekkel.

Következtetés

Természetesen, nem kell szem elől téveszteni azt a tényt, hogy a mutatók és a paraméterek értékét számoló képletek időközben változnak. A régebben használt mutatók továbbra is érvényesek, újabbak is bekerültek a számításba, ezért a mutató tartalma más, de szerepe ugyanaz maradt, hogy tükrözze a valóságot – az emberi fejlődés mértékét és minőségét.

A hosszú távú tendenciákat elemezve megállapítható, hogy nincs egyértelmű kapcsolat a nemzeti szinten értelmezett gazdasági teljesítmény és a HDI nem-gazdasági területei között.

Az emberi fejlődés vizsgálata országok kormányait, politikumot, szakembereket foglalkoztat, hiszen a gazdasági (gdp, gni) és társadalmi (lakosság élettartama, képzettségi szintje, egészségi állapota, szegénység, társadalmi kirekesztettség) adatok egy adott ország lakosainak szociális helyzetét tükrözik. Ezekkel az adatokkal meg lehet ismerni a társadalom tényleges állapotát, ki lehet szűrni az előnyöket, hátrányokat, lehetőségeket, erőforrások létét vagy hiányát. Mindez a gyakorlatban is alkalmazható, mert ennek függvényében kell döntéseket, esetenként, reformokat hozni.

A bemutatott és elemzett négy HDI részmutató értékei a Közép-Régióban elmarad romániai és világviszonylatban is. Románia a HDI-listán elfoglalt helye alapján jóval a lehetőségei alatt teljesített. EU tagországgént és a gazdasági válsággal való „küzdelem” után javulni kezdett a helyzet. A legtöbb figyelmet a közpolitika legérzékenyebb pontja, a beiskolázottság igényli. Románia számára a csatlakozás nagy lendületet adott, egészen a globális krízis kialakulásáig. A válság csökkentette ugyan a nemzetgazdasági teljesítményt, ugyanakkor rávilágított alapvető problémákra, egyensúlytalanságokra. A krízishatások következményeként kialakult gazdasági recesszió komoly fenyegetést jelent az ország társadalmának is.

Mindaddig, amíg a kormányzat nem fordít nagyobb összegeket az egészségügy és oktatás fejlesztésére, Románia nem tudja ezt a potenciálját kihasználni olyan mértékben, hogy előbbre lépjen a rangsorban és a lakosok életminőségét javítsa. Az egészségügyi ellátás javulása meghosszabbíthatná az egészségesen eltöltött időt is.

Volt szocialista államként még nem képes megállni helyét az új kihívásokkal szemben és nem érett meg az a felelősségtudat, hogy a lakosságba, társadalomba be kell fektetni, mert a gazdasági növekedés fő eleme a humántőke, vagyis a magasan szakképzett emberi erőforrás.

Felhasznált irodalom

1. Bauer, R. (1966): Social Indicators, Cambridge, Massachusetts, MIT Press <http://dx.doi.org/10.2307/2574613>
2. Egri Z. (2011): A közép-kelet-európai egészségparadoxon regionális gazdasági összefüggései, Doktori értekezés, Gödöllő
3. Fahey, T., Nolan, B., Whelan, C.: (2003): Monitoring Quality of Life in Europe, Luxembourg, European Commission, 91 p., ISBN 92-897-0210-9
4. Handbook in Social Indicators, 1989: New York, United Nation Organisation.
5. Human Development Reports, UNDP, 2007, http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/268/hdr_20072008_en_complete.pdf letöltés ideje: 2014 január 18
6. Human Development Reports, UNDP, 2009, http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/269/hdr_2009_en_complete.pdf letöltés ideje: 2014 január 18.
7. Human Development Reports, UNDP, 2011, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2011_01.pdf letöltés ideje: 2014 január 18.
8. Human Development Reports, UNDP, 2013, <http://hdr.undp.org/en/content/table-2-human-development-index-trends-1980-2013>, letöltés ideje: 2015 május 10.
9. Husz I., (2001): Az emberi fejlődés indexe. Szociológiai Szemle, 2001/2, 72-83 o., <http://www.szociologia.hu/dynamic/0102husz.htm>, letöltés ideje: 2014. Január 9.
10. Jones, K. -Moon, G. (1987): Health, disease and society: A Critical Medical Geography, London – New York: Routledge and Kegan Paul Ltd, 376 p. ISBN 0-7102-1219-4
11. Középső Regionális Fejlesztési Ügynökség 2012, Megyékre vonatkozó kiadványok, www.adrcentru.ro, letöltés ideje 2013 október 14.
12. Illés I. (2008): Regionális gazdaságtan – Területfejlesztés. Budapest: Typotex, 262 p., ISBN 978 963 279 004 6
13. Lind, Niels C. (1992). Some thoughts on the Human Development Index. Social Indicators Research, 27: (1), 89-101, ISSN 0303-8300 <http://dx.doi.org/10.1007/BF00300511>
14. Lind, Niels C. (1993): A compound index of national development. Social Indicators Research, 28: (3), 267-284, ISSN 0303-8300 <http://dx.doi.org/10.1007/BF01079021>

15. Mărginean, I., (2010): Indicele Dezvoltării Umane. România în context internațional, Calitatea vieții, XXI, nr. 1–2, Expert Kiadó, București, p. 44–50, <file:///C:/Users/user/Downloads/CEEOL%20Article.PDF>, letöltés ideje 2014 január 3.
16. România Statisztikai Évkönyve 2010, DRS Alba
17. România Statisztikai Évkönyve 2012, DRS Alba
18. România Statisztikai Hivatala 2002
19. România Statisztikai Hivatala, TEMPO-Online, <http://statistici.insse.ro>, letöltés ideje: 2015 május 9.
20. Wilkinson, R. – Marmot, M.(2003): Social determinants of health: the solid facts. Copenhagen: 2nd edition, WHO Press, 33 p. ISBN 92 890 1371 0.